

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Механіко-математичний факультет
Кафедра математичної статистики і диференціальних рівнянь

Затверджено

На засіданні
кафедри математичної статистики і
диференціальних рівнянь
механіко-математичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 1 від 22.06.2023 р.)

Завідувач кафедри:

Олег БУГРІЙ

Силабус з навчальної дисципліни
“ Часові ряди та методи прогнозування ”,
що викладається в межах ОПШ
“ Статистичний аналіз даних ”
другого (магістерського) рівня вищої освіти для здобувачів з
спеціальності 112 - Статистика

Львів 2023 р.

Назва дисципліни	Часові ряди та методи прогнозування
Адреса викладання дисципліни	Головний корпус ЛНУ ім. І. Франка, вул. Університетська 1, м. Львів, 79000
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Механіко-математичний факультет Кафедра математичної статистики і диференціальних рівнянь
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	11 - Математика та статистика 112 – Статистика
Викладачі дисципліни	Бугрій Олег Миколайович, доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри математичної статистики і диференціальних рівнянь Базилевич Ірина Богданівна, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри математичної статистики і диференціальних рівнянь
Контактна інформація викладачів	oleh.buhrii@lnu.edu.ua , http://new.mmf.lnu.edu.ua/employee/buhrii_o_m ; iryna.bazylevych@lnu.edu.ua , http://new.mmf.lnu.edu.ua/employee/bazylevych_i_b ; Головний корпус ЛНУ ім. І. Франка, вул. Університетська 1, м. Львів, 79000
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю): ауд. 267, головний корпус ЛНУ ім. І. Франка, вул. Університетська 1, м. Львів, 79000
Сторінка курсу	https://new.mmf.lnu.edu.ua/course/crmp-112-mag
Інформація про дисципліну	Дисципліна “Часові ряди та методи прогнозування” є вибірковою дисципліною з спеціальності 112-Статистика для освітньої програми “Статистичний аналіз даних”, яка викладається в 2-му семестрі в обсязі 4-ох кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Коротка анотація дисципліни	Часові ряди – розділ математичної статистики який вивчає випадкові величини у часовому вимірі. Розглядається набір статистичних даних в хронологічному порядку. В найпростішому випадку дані беруться в рівновіддалених точках в часі, які йдуть одна за одною. Таким чином, вони є послідовністю даних дискретного часу. Зазвичай, часовий ряд є сумою невідповідної складової, та випадкової складової, яка є стаціонарним процесом. Невипадкова складова містить лінію тренду, сезонну та циклічні складові. Важливою задачею теорії часових рядів є прогнозування. На основі попередніх даних робиться прогноз на наступні проміжки часу.
Мета та цілі дисципліни	<i>Мета:</i> ознайомити студентів з основними поняттями та методами часових рядів, вказати сфери застосування часових рядів та прогнозування часових рядів в економіці, природничих науках, соціальній сфері. <i>Цілі:</i> навчити студентів роботи з часовими рядами, застосовувати на практиці методи часових рядів та прогнозування.
Література для вивчення дисципліни	1. Бідюк П.І. Аналіз часових рядів / П.І. Бідюк, В.Д. Романенко, О. Л. Тимошук: НТУУ КПІ. – Київ, НТУУ КПІ, 2010 2. Вільям Г. Грін. Економетричний аналіз. – К.: «Основи», 2005. -1197 с.

	<p>3. В.М. Кобець. Економетрика в R-STUDIO. – К.: Гельветика, 2021. – 132с.</p> <p>4. Оліскевич М.О. Основи економетрії часових рядів. Навчальний посібник. – Львів, 2008. – 321 с.</p> <p>5. Прогнозування та аналіз часових рядів. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів спеціальності 051 «Економіка» освітня програма «Економічна кібернетика», «Економічна аналітика» / Укл.: Юрченко М. Є. – Чернігів: ЧНТУ, 2018. – 88 с</p> <p>6. <i>Auffarth, Ben (2021). Machine Learning for Time-Series with Python: Forecast, predict, and detect anomalies with state-of-the-art machine learning methods (1st ed.). Packt Publishing. ISBN 978-1801819626. Retrieved 5 November 2021.</i></p> <p>7. Box, George; Jenkins, Gwilym. Time Series Analysis: forecasting and control, rev. ed. Oakland, California: Holden-Day. 1976</p> <p>8. Cowpertwait P.S.P., Metcalfe A.V., Introductory Time Series with R, Springer.-2009</p> <p>9. Durbin J.^[en], Koopman S.J. Time Series Analysis by State Space Methods, Oxford University Press. – 2001.</p> <p>10. A. Nielsen. Practical Time Series Analysis / Prediction with Statistics and Machine Learning. – ISBN 978-1-04165-8 2020</p> <p>11. Time series. Original notes by Chris Hallsworth modifications by Matt Nines. MA 30085. – February 2019. – 63 p</p> <p>12. Ставицький А.В. Теорія часових рядів. – 90 с.- andriystav.cc.ua</p> <p>13. Часові ряди. Pdf. –kstat.pnu.edu. ua/wp-content/uploads/ sites/ 63/ 2018/ 04/Часові-ряди.pdf</p> <p>14. Мірошниченко І. Прогнозування часових рядів. – https://www.youtube.com/watch. 14.09.22</p>
Обсяг курсу	Загальний обсяг: 120 годин. Аудиторних занять: 48 год., з них 32 год. лекційних та 16 годин практичних занять. Самостійної роботи: 72 год.
Очікувані результати навчання	У результаті вивчення даного курсу студент повинен: знати: ймовірнісно-статистичні методи аналізу часових рядів; вміти: застосовувати ймовірнісно-статистичні методи для аналізу та прогнозування часових рядів.
Ключові слова	Часовий ряд, тренд, сезонна складова, випадкова складова, стаціонарний часовий ряд, модель AR, модель MA, модель ARIMA, згладжування часового ряду, прогнозування, кореляційна функція, часткова кореляційна функція, білий шум, лаг.
Формат курсу	Очний
Теми	Див. Схема курсу
Підсумковий контроль, форма	Залік у кінці семестру
Пререквізити	Для вивчення даного курсу студентам потрібні базові знання з: <ul style="list-style-type: none"> - математичного аналізу; - лінійної алгебри; - теорії ймовірностей; - математичної статистики; - регресійного аналізу.

Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Інформаційні методи (лекція, бесіда, ілюстрація, демонстрація); дедуктивні методи на основі узагальнень; евристичні методи (проблемна лекція); інтерактивні методи (дискусія)
Необхідне обладнання	Комп'ютер із необхідним програмним забезпеченням, доступ до Internet мережі.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2 контрольні роботи по 13 балів, максимальна кількість балів 26; • робота в аудиторії – 24 бали; • підсумковий тест: 50 балів. <p>Підсумкова максимальна кількість балів 100.</p> <p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Списування та втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в написанні завдань є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.</p> <p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції та практичні заняття курсу. Студенти повинні інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів визначених для виконання всіх видів робіт, передбачених курсом.</p> <p>Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали, набрані при поточному контролі та бали підсумкового тестування. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p> <p>Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.</p>
Питання до заліку чи екзамену.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Означення часового ряду. 2. Складові часового ряду 3. Стаціонарні часові ряди та їх характеристики. 4. Автокореляційна та часткова автокореляційна функція 5. Спектральна щільність 6. Інтенсивність 7. Невипадкова складова. Критерії на перевірки гіпотези про снування невинпадкової складової 8. Аналітичні методи виділення невинпадкової складової 9. Алгоритмічні методи виділення невинпадкової складової 10. Метод ковзаючого середнього. 11. Метод Брауна. 12. Підбір апроксимуючого полінома методом скінчених різниць.

	<ol style="list-style-type: none"> 13. Моделі стаціонарних часових рядів. Їх ідентифікація. 14. Означення білого шуму. 15. Модель авторегресії порядку p 16. Автокореляційна функція та часткова автокореляційна функція в моделі авторегресії. 17. Модель ковзаючого середнього 18. Модель ARMA. 19. Моделі нестационарних часових рядів. Їх ідентифікація. 20. Модель ARIMA (модель Бокса-Дженкінса). 21. Модель рядів які містять сезонну компоненту. 22. Регресійні моделі з розподіленими лагами. 23. Нормована структура лага як розподіл ймовірностей 24. Геометрична лагова структура Койка. 25. Лагові структури, які базуються на ймовірнісній параметризації 26. Прогнозування. 27. Прогнозування , що базуються на моделі ARIMA. 28. Прогнозування методом Брауна. 29. Адитивна модель сезонності 30. Оцінка методом найменших квадратів параметрів моделі MA 31. Оцінка методом найменших квадратів параметрів моделі AR 32. Оцінка максимальної правдоподібності гаусівського ARMA(p,q) процесу. 33. Умови MLE 34. Модель перевірки або діагностика перевірки. 35. Статистика Лью-Бокса. 36. Спектральний аналіз 37. Сезонність. 38. Спектральна щільність і лінійний фільтр 39. Обчислення спектральної щільності для деяких процесів ARMA. 40. Простір станів і фільтр Калмана
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

**Схема курсу “ Часові ряди та методи прогнозування ”
для студентів спеціальності 112 – Статистика**

Тижні	Лекційний курс		Практичні заняття		Література	Термін виконання
	Назва теми	Години	Назва теми	Години		
1	2	3	4	5	6	8
1	Означення часового ряду. Структура часового ряду. Гіпотези про перевірку наявності не випадкової складової	2	Гіпотези про наявність не випадкової складової. Стационарні часові ряди	2	[1]-[12]	1 тиждень
2	Стационарні часові ряди та їх характеристики. Автокореляційна функція та часткова автоковаріаційна функція	2			[1]-[13]	1 тиждень
3	Спектральна щільність та інтенсивність	2	Автокореляційна функція і часткова автокореляційна функція. Спектральна щільність	2	[11]	1 тиждень
4	Методи згладжування часового ряду.	2			[12]	1 тиждень
5	Метод ковзаючого середнього. Метод Брауна	2	Аналітичні методи виділення не випадкової складової. Алгоритмічні методи виділення не випадкової складової. Метод ковзаючого середнього	2	[11]	1 тиждень
6	Підбір апроксимуючого многочлена	2			[11]	1 тиждень
7	Моделі стационарних часових рядів. Їх ідентифікація. Білий шум. Модель AR (1)	2	Підбір апроксимуючого многочлена. Ідентифікація моделі AR(1)	2	[11]	1 тиждень
8	Модель AR(2) Модель AR(p)	2			[4]	1 тиждень
9	Модель MA(1) Модель MA(2)	2	Контрольна робота 1	2	[4]	1 тиждень
10	Модель MA(q). Взаємозв'язок моделей AR та MA	2			[4]	1 тиждень

11	Модель ARMA(p,q)	2	Ідентифікація моделей AR(2), MA(1), MA(2). Модель ARMA(p,q)	2	[4]	1 тиждень
12	Нестационарні часові ряди. Модель ARIMA(p,d,q). Процеси, що містять сезонну компоненту.	2			[1],[5]	1 тиждень
13	Прогнозування	2	ARIMA(p,d,q). Прогнозування	2	[14]	1 тиждень
14	Лагові моделі. Статистика Лью-Бокса	2			[11]	1 тиждень
15	Спектральна щільність і лінійний фільтр.	2	Контрольна робота 2	2	[11]	1 тиждень
16	Простір станів і фільтр Калмана	2			[11]	1 тиждень
	Разом	32		16		